

18. Бунін Є.О. Втручання в діяльність судових органів за Кримінальним кодексом України: аналіз складу злочину та питання кваліфікації : дис. канд. юр. наук : 12.00.08 / Є.О. Бунін. – Харків, 2015. – 259 с.

19. Хавронюк М.І. Дещо про мету, мотив і спрямованість суспільно небезпечного діяння / М.І. Хавронюк // Життя і право. – 2004. – № 4. – С. 60–64.

20. Блажівський Є.М. Кримінальна відповідальність за втручання в діяльність за кримінальним правом України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юр. наук : спец. 12.00.08 «кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право» / Є.М. Блажівський. – Львів, 2010. – 22 с.

21. Budyn-Kulik M., Kozłowska-Kalisz P., Kulik M., Mozgawa M. Kodeks karny. Komentarz // Magdalena Budyn-Kulik, Patrycja Kozłowska-Kalisz, Marek Kulik, Marek Mozgawa (redaktor naukowy) // Warszawa. – Wolters Kluwer SA. – 2015. – 924 с.

22. Ryszard A. Stefański. Przestępstwo wywierania wpływu na czynności sądu – art. 232 k.k. / Ryszard A. Stefański // Prokuratura i Prawo. – 2002. – № 2. – S. 7–16.

КУЛИК К. Д.,
асистент кафедри криминології
та кримінально-виконавчого права
(Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого)

УДК 343.9(477:343.54)

СПЕЦІАЛЬНО-КРИМІНОЛОГІЧНЕ ЗАПОБІГАННЯ РОЗБЕЩЕННЮ НЕПОВНОЛІТНІХ В УКРАЇНІ

У статті визначено головні напрями спеціально-криминологічного запобігання розбещенню неповнолітніх в Україні з урахуванням зарубіжного досвіду протидії цьому явищу. Запропонована система таких заходів на етапах криминологічної профілактики, відвернення та припинення.

Ключові слова: розбещення неповнолітніх, розпусні дії, запобігання, спеціально-криминологічне запобігання, криминологічна профілактика, відвернення, припинення.

В статье определены главные направления специально-криминологического предупреждения развращения несовершеннолетних в Украине с учетом зарубежного опыта противодействия этому явлению. Предложена система таких мероприятий на этапах криминологической профилактики, предотвращения и прекращения.

Ключевые слова: развращение несовершеннолетних, развратные действия, предупреждение, специально-криминологическое предупреждение, криминологическая профилактика, предотвращение, прекращение.

The article defines the main directions specific criminological preventing the corruption of minors in Ukraine on the basis of international experience combating this phenomenon. The system of measures on the stages of criminological warning, prevention and cessation has been proposed.

Key words: corruption of minors, indecent assault, prevention, specially-criminological prevention, criminological prevention, prevention, termination.

Вступ. Запобігання злочинності є одним із головних завдань криминологічної науки. Питання запобігання розбещенню неповнолітніх у вітчизняній науці ще не було предметом детального аналізу, а розглядалося лише у контексті розробки заходів протидії злочинам проти статеві свободи та статеві недоторканості. Але через те, що досліджувані злочини мають свою власну специфічну систему детермінант, цих заходів недостатньо для ефективного запобігання розбещенню



неповнолітніх. Тому, як наслідок, постає нагальна потреба в розробці комплексу таких заходів на спеціально-кримінологічному рівні.

Аналіз останніх досліджень. Питання запобігання розбещенню неповнолітніх залишається недостатньо розробленим у кримінології. Окремі аспекти цієї проблеми досліджувалися в працях А.І. Алексєєва, Ю.М. Антоняна, Г.Б. Дерягіна, О.М. Джужи, А.О. Джужи, В.В. Голіни, А.П. Закалюка, А.Г. Кальмана, І.І. Лановенка, А.С. Лукаш, О.В. Синєокий та ін. Проте зазначені вчені розглядали заходи запобігання розпусним діям у контексті запобігання злочинності в цілому, злочинів проти статевої свободи та недоторканості та статевих злочинів проти неповнолітніх і окремо не розглядалися.

Постановка завдання. Метою статті є визначення основних напрямів спеціально-кримінологічного запобігання розбещенню неповнолітніх з урахуванням міжнародного досвіду протидії цьому явищу та розробка системи таких заходів на етапах кримінологічної профілактики, відвернення та припинення злочину.

Результати дослідження. Під спеціально-кримінологічним запобіганням злочинності розуміємо комплекс взаємодоповнюючих напрямів протидії злочинності, змістом яких є розробка та реалізація заходів, пов'язаних із профілактикою, випередженням, обмеженням та усуненням негативних явищ і процесів, що породжують та зумовлюють злочинну детермінацію, та недопущення вчинення злочинів на різних стадіях злочинної діяльності [1, с. 7]. Суб'єктами цього виду запобігання є органи і служби в справах дітей, відділи ювенальної превенції Управління превентивної діяльності Головного управління Національної поліції, Департаментом кіберполіції Національної поліції, приймальники-розподільники для дітей, дільничні офіцери поліції, органи і установи виконання покарання, органи пробації тощо.

Заходи спеціально-кримінологічного запобігання чітко цілеспрямовані, спеціалізовані, локалізовані в просторі і часі, що застосовуються до певних об'єктів та суб'єктів, визначені строками проведення [2, с. 31]. Рациональне застосування заходів спеціально-кримінологічного запобігання створює умови, що зменшують ймовірність виникнення криміногенних причин, умов та конкретної життєвої ситуації вчинення розбещення неповнолітніх. Як зазначає В.В. Голіна, спеціально-кримінологічне запобігання складається з трьох самостійних напрямків: профілактика, відвернення та припинення злочинів [3, с. 13].

У зв'язку із специфікою злочину, передбаченого ст. 156 КК України (розбещення неповнолітніх), та складністю активного втручання в приватне, зокрема статеве, життя людини вважаємо, що найбільш перспективним напрямком запобігання розбещенню неповнолітніх є кримінологічна профілактика. Під *кримінологічною профілактикою* розуміють засновану на кримінологічній теорії, тісно пов'язану із соціальним розвитком суспільства самостійну частину спеціально-кримінологічного запобігання, що становить напрям протидії злочинності, який включає різні за характером, змістом, часом, сферою застосування методи боротьби щодо випередження, обмеження та усунення криміногенних явищ та процесів, безпосередньо пов'язаних із вчиненням злочинів [4, с. 35].

Основний тягар контролю за дотриманням законних прав та інтересів дітей покладений на *органи і служби у справах дітей* та спеціальні установи для дітей, особливо на органи опіки та піклування. Суб'єкти соціальної роботи мають інформувати служби в справах дітей про сім'ї, зокрема, в яких було скоєне фізичне, психологічне, сексуальне, економічне насильство над дітьми, жорстоке поводження з ними або якщо існує реальна загроза його вчинення [5]. З метою активізації роботи з виявлення подібних випадків *пропонуємо* наступне: 1) проводити щоквартальні перевірки місцевими службами в справах дітей сімей, що знаходяться в групі ризику, проведення опитування їх сусідів із метою виявлення латентних злочинів щодо дітей; 2) проводити щоквартальні та позапланові (за необхідності) перевірки закритих навчальних закладів на предмет виявлення зловживання працівниками таких закладів своїми повноваженнями та вчинення статевих злочинів щодо їх вихованців; 3) необхідно призначити постійного представника органів і служб у справах дітей у дитячих закладах оздоровлення та відпочинку для виявлення зловживання працівниками таких закладів своїми повноваженнями та вчинення статевих злочинів щодо їх вихованців; 4) заохочувати негайне інформування відповідних органів щодо факту протиправних посягань на статево недоторканність осіб, які не досягли шістнадцятирічного віку; 5) проведення бесід, консультацій з вихованцями закритих навчальних закладів та закладів оздоровлення та відпочинку щодо наявності вчинення протиправних дій із боку працівників зазначених закладів тощо. Для контролю результатів вищезазначених заходів необхідним є введення прозорості системи звітності та визначення критеріїв оцінки ефективності роботи персоналу навчальних закладів закритого типу, а також запровадження системи громадського контролю діяльності органів і служб у справах дітей. Проведення таких заходів буде сприяти виявленню фактів вчинення злочинних посягань щодо неповнолітніх, тим самим буде зменшуватися рівень латентності злочинності взагалі і розбещення неповнолітніх зокрема. Також це буде позитивно впливати на правосвідомість та самоконтроль працівників спеціальних дитячих закладів.



Необхідною складовою частиною протидії розбещенню неповнолітніх є здійснення інформування населення про сутність та прояви цього злочину, що сприятиме формуванню у широких верств населення знань про небезпечність та соціальну неприйнятність вчинення розпусних дій сексуального характеру з особами, які не досягли шістнадцятирічного віку, а також дозволить донести до них оптимальні способи захисту та запобігання таким діям. Із цією метою необхідно реалізувати ряд заходів, спрямованих на розповсюдження знань про кримінальну караність зазначеного злочину, способи виявлення розпусних дій та шляхи повідомлення про вчинення до правоохоронних органів. Це може бути реалізовано завдяки публікації та розповсюдженню буклетів та пам'яток, розміщенню інформації на білбордах, проведенню опитування населення щодо правових знань із цього питання, створенню спеціалізованого Інтернет сайту та «Телефону довіри» для цілодобової підтримки й професійного консультування неповнолітніх, які постраждали від розбещення.

У зв'язку із здійсненням реформування органів внутрішніх справ було прийнято Закон України «Про національну поліцію» та Положення про Національну поліцію. Відповідно до цих нормативно-правових актів Національна поліція є центральним органом виконавчої влади, який реалізує державну політику у сферах забезпечення охорони прав і свобод людини, інтересів суспільства і держави, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку. Національна поліція виконує ряд покладених на неї завдань щодо превентивної діяльності, спрямованої на запобігання вчиненню злочинів; виявлення причин та умов, що сприяють їх реалізації, виявлення та припинення протиправних посягань тощо [6].

Основний обсяг заходів спеціально-криминологічного запобігання вчиненню злочинів, зокрема розбещення неповнолітніх, покладається на управління Національної поліції в областях, оскільки вони безпосередньо взаємодіють із людьми, правопорушниками та жертвами протиправних посягань. Обласні управління Національної поліції України складаються з управління карного розшуку, управління превентивної діяльності, слідчого управління, приймальника-розподільника для дітей, батальйону патрульної поліції тощо.

Органи поліції здійснюють інформаційно-аналітичну діяльність, у рамках якої формуються та користуються базами/банками даних, що входять до єдиної інформаційної системи Міністерства внутрішніх справ України [6]. До цих баз даних входять відомості щодо осіб, стосовно яких поліцейські здійснюють профілактичну роботу. У зв'язку із цим пропонуємо створення в межах спеціалізованої єдиної інформаційної системи МВС України бази даних щодо осіб, які: 1) вчинили злочини проти статевої свободи та статевої недоторканості; 2) схильні до вчинення статевих злочинів щодо неповнолітніх; 3) відбули покарання в кримінально-виконавчих установах за статеві злочини та насильство у сім'ї; 4) ведуть антисоціальний спосіб життя та вчиняли адміністративні правопорушення проти сім'ї та моральності. В електронному архіві повинно фіксуватися прізвище, ім'я, по батькові, місце реєстрації та/або фактичне місце проживання, місце роботи, перелік вчинених правопорушень/злочинів, судимість, особистісна характеристика, яка відображає криминологічно значущі якості особи. Така база даних існує в Сполучених Штатах Америки та є загальнодоступною відповідно до «Закону Меран» («Megan's Law» або «Jacob Wetterling Crimes Against Children and Sexually Violent Offender Registration Program» [7]). Вважаємо за доцільне створення такої бази даних і в Україні, але з необхідністю врахування національного законодавства, правосвідомості громадян та менталітету, тобто обмежити доступ до нього спеціальними особами, які мають безпосереднє відношення до запобігання цим злочинам та науковцям, які вивчають проблеми статевої злочинності.

Патрульна служба Національної поліції під час виконання покладених на них обов'язків здійснює як профілактичну роботу, так і відвернення та припинення вчинення розбещення неповнолітніх. Це можливо при патрулюванні поліцією місць, де є підвищена вірогідність вчинення злочинів, у тому числі і проти статевої недоторканості особи. Необхідно складати плани та маршрути, орієнтуючись на урбаністичну модель підконтрольної території, криминогенність районів і місць. Для цього доцільне використання комп'ютерних програм, які здійснюють криминологічний аналіз підвідомчої території й пропонують оптимальні за часом і скоординовані за місцевістю маршрути. Рациональним вбачається пропозиція по створенню «карт враженості» [8, с. 92], в яких зафіксована дислокація криминогенних об'єктів, де можуть вчинятися злочини, зокрема розбещення неповнолітніх. Злочинці, які мають намір на вчинення розпусних дій щодо неповнолітніх, у більшості випадків орієнтуються на сприятливу ситуацію, відсутність сторонніх людей та правоохоронних органів. Помітивши патрульну машину або піших патрульних поліції злочинець може відмовитися від злочинного наміру, зупинити його реалізацію. Матеріали 56,5 % вивчених нами кримінальних справ свідчать, що умисел на вчинення розбещення неповнолітніх залежав від навколишнього сприятливого для злочинця становища, тому вдало продуманий механізм реалізації охоронних функцій патрульної поліції підвищить ефективність запобіжної діяльності.

До складу обласних управлінь Національної поліції також входять *дільничні офіцери поліції*. Станом на 01.10.2016 р. у своїй діяльності вони керувалися Законом України «Про Національну



поліцію», Положенням про Національну поліцію та Положенням про службу дільничних інспекторів міліції в системі Міністерства внутрішніх справ України [9]. Проаналізувавши покладені на дільничних інспекторів завдання, можна сказати, що їх запобіжні обов'язки здійснюються як на загальному, так і на індивідуальному рівнях. Основними функціями дільничних інспекторів відповідно до Положення передбачені такі заходи запобігання вчиненню злочинів, зокрема розбещенню неповнолітніх: 1) проведення загальної та індивідуальної профілактичної роботи серед населення; 2) кримінологічне інформування населення про найбільш небезпечні злочинні прояви і засоби захисту від них; 3) виявлення та запобігання насильству в сім'ї, злочинам проти статевої свободи та статевої недоторканості, розбещенню неповнолітніх; 4) проведення профілактичних інформаційних бесід із людьми, які проживають на території відомства конкретного дільничного інспектора; 5) ведення нагляду та контролю за групами ризику відповідно до електронної бази даних таких осіб. Пропонуємо доповнити перелік заходів запобігання розбещенню неповнолітніх обов'язком всебічного, повного дослідження причин і умов, які призводять до вчинення злочинів; організувати доступні широким верствам населення курси самозахисту від сексуальних посягань та неагресивного врегулювання конфлікту тощо.

Вважаємо за необхідне ввести в Україні практику *відновного правосуддя* (restorative justice), яка набула широкого розповсюдження у багатьох країнах світу. Відновним процесом, відповідно до Основних принципів ООН щодо впровадження програм відновного правосуддя у кримінальних справах [10], є процес, в якому потерпілий та злочинець разом беруть активну участь у вирішенні правового конфлікту шляхом залучення посередника/медіатора [11, с. 8–9]. Метою програми відновного правосуддя є розв'язання проблеми з урахуванням причини конфлікту, відшкодування винним шкоди потерпілому, спонукання злочинця до усвідомлення причин своєї поведінки та взяття на себе відповідальності за їх наслідки.

Такі програми розповсюджені у Сполучених Штатах Америки, Канади, країнах Європи, Центральній Азії, Австралії та ін. Зважаючи на це, їх застосування може бути адаптовано до умов, правових традицій, принципів та системи чинного національного кримінального правосуддя.

Зазначені програми досить успішно застосовуються і щодо злочинців, які вчинили статеві злочини щодо неповнолітніх [12], а в Новій Зеландії навіть створено спеціальну програму «Стандарти відновного правосуддя у справах проти статевих злочинів» [13]. Тому вважаємо, що впровадження досвіду відновного правосуддя в Україні щодо осіб, які вчинили розбещення неповнолітніх, сприятиме зменшенню рецидивної злочинності цього виду. Проведення процедури відновного правосуддя можливо за умови досягнення потерпілим 14 років і його усвідомлення характеру процесу спілкування із розбещувачем. При цьому необхідними є його бажання та добровільна згода. Непоодинокі випадки, коли особами, що вчиняють розбещення неповнолітніх, є знайомі, сусіди, родичі, батьки, друзі батьків потерпілих. Наслідком цього є руйнація всіх стосунків між винними та їх жертвами в майбутньому, що призводить до фрустрації, дезадаптації, проблем спілкування в соціумі, негативно відбивається як на подальшій соціалізації неповнолітніх потерпілих, так і на злочинцях, які, не розкавшись у вчиненому, можуть вчинити подібний злочин знову.

Велике значення в реалізації заходів спеціально-кримінологічного запобігання розбещенню неповнолітніх відігравали кримінально-виконавчі інспекції (КВІ), які відповідно до Закону України «Про пробацію» [14] замінені на уповноважені органи з питань пробації. Проаналізувавши функції, які здійснювала КВІ станом на 01.05.2016 р., можна визначити, які саме заходи кримінологічної профілактики розбещення неповнолітніх ці органи *повинні* були виконувати, а саме: 1) ведення обліку криміногенних осіб, які відбули покарання за статеві злочини; 2) здійснення профілактичної перевірки цих осіб за місцем їх проживання або роботи; 3) проведення фахівцями з психології, сексології та педагогіки спеціальних тренінгів, консультацій, бесід як у групі, так і в індивідуальному порядку, спрямованих на позитивну переорієнтацію криміногенної особистості; 4) вжиття заходів із підготовки осіб, які відбувають покарання у вигляді обмеження волі або позбавлення волі на певних строк, до звільнення з метою трудового, учбового та побутового влаштування таких осіб після звільнення тощо. Вжиття подібних заходів зменшить психологічне та матеріальне навантаження на осіб, які звільняються з кримінально-виконавчих установ закритого типу, та сприятиме нівелюванню причин та умов, що зумовлюють вчинення нових злочинів взагалі та розбещення неповнолітніх зокрема.

Вважаємо за доцільне знову впровадити практику обов'язкового виявлення причин та умов, що зумовлюють вчинення злочинцями розпусних дій щодо осіб, молодше шістнадцяти років. Такий обов'язок був покладений на органи дізнання, судового слідства у Кримінально-процесуальному кодексі України, який втратив чинність з набранням законної сили новим Кримінальним процесуальним кодексом України. Здійснення цього завдання, давало змогу, по-перше, побачити деякі типові криміногенні об'єкти профілактики та їх прояви в конкретному випадку вчинення злочину; по-друге, – оперативно і різнобічно реагувати на них [15, с. 76].

Дослідження нами архівних кримінальних справ не виявило в цих поданнях вказівки на конкретні причини та умови вчинення засудженими розбещення неповнолітніх (подання у порядку



ст. 23-1 КПК України мали місце в архівних кримінальних справах до 2012 р.). У більшості випадків подання містили тотожні за змістом і формою зазначення причин і умов учинення злочину (наприклад, недостатня профілактична робота дільничних інспекторів на відповідних територіях), тобто носили формальний характер. Практичні працівники пов'язують це з переважанням слідчих великою кількістю кримінальних справ, що, на їх думку, фізично унеможливує ефективне здійснення цієї діяльності, або таким суб'єктивним фактором, як неналежне виконання своїх професійних обов'язків працівниками зазначених структур. Лише в деяких кримінальних справах було виявлено більше факторів вчинення злочину, серед яких переважали: стан алкогольного сп'яніння, психологічні аномалії та низький рівень правосвідомості й поінформованості населення щодо караності розбещення неповнолітніх. Треба наголосити, що практичні працівники не в повній мірі розуміють різницю між причинами та умовами вчинення розбещення неповнолітніх, ототожнюючи їх. Це можливо виправити в процесі проходження ними курсу підвищення кваліфікації або участі в роботі науково-практичних конференціях, присвячених цьому питанню.

На сьогодні завдання з виявлення причин і умов, що сприяють проявам насильства в сім'ї, вчинення злочинів неповнолітніми покладено на дільничних інспекторів та органи Національної поліції, зокрема на Департамент превентивної діяльності, але їх робота має узагальнений характер, що не сприятиме ефективному спеціально-криминологічному запобіганню розбещенню неповнолітніх.

Станом на 01.10.2016 р. Відділи ювенальної превенції Управління превентивної діяльності Головного управління Національної поліції у своїй роботі керувалися Положенням про Управління кримінальної міліції в справах дітей Міністерства внутрішніх справ України та Інструкцією з організації роботи підрозділів кримінальної міліції у справах дітей, затвердженої Наказом Міністерства внутрішніх справ, які поки що не втратили чинності. Відповідно до цих нормативно-правових актів кримінальна міліція в справах дітей має широкий спектр завдань та обов'язків, серед яких: організація та координація дій з виявлення, припинення та розкриття злочинів, учинених проти життя та здоров'я дітей, їх статевої свободи та недоторканності; виявлення дорослих осіб, які втягують дітей у злочинну діяльність, проституцію, пияцтво, наркоманію та жебрацтво; виявлення осіб, які займаються виготовленням та розповсюдженням порнографічної продукції, видань, що пропагують насильство, жорстокість, сексуальну розпусту; запобігання вчиненню сексуальних злочинів щодо неповнолітніх осіб тощо.

Також ст. 9 Закону України «Про пробацію» передбачає здійснення досудової пробації, яка повинна забезпечувати суд формалізованою інформацією, що характеризує обвинуваченого, з метою прийняття судом рішення про міру його відповідальності. Така доповідь має містити соціально-психологічну характеристику обвинуваченого, оцінку ризиків вчинення повторного кримінального правопорушення та висновок про можливість виправлення без обмеження волі або позбавлення волі на певний строк. Як бачимо, в досудовій доповіді не передбачено встановлення причин та умов вчинення конкретного злочину обвинуваченим. Тому *пропонуємо* внести зміни до ч. 3 ст. 9 ЗУ «Про пробацію», доповнивши її положенням про обов'язковість встановлення дійсних причин та умов вчинення злочинів, у тому числі і розбещення неповнолітніх, для ефективного планування програм запобігання цьому злочину на усіх рівнях протидії злочинності.

На наш погляд, обов'язковим є призначення судово-медичної експертизи для злочинців, які вчиняють розбещення неповнолітніх. Зміст експертизи на сьогодні відається на розсуд слідчим, які не маючи необхідних знань щодо специфіки статевого злочинів, лишають нез'ясованими питання, які є важливими для характеристики особистості злочинця, який вчинив злочин, передбачений ст. 156 КК України. Практика проведення судово-психологічних експертиз щодо осіб, які вчиняють розбещення неповнолітніх, свідчить, що не з'ясовується низка питань, важливих для розуміння природи злочинних дій та значущих для характеристики особистості злочинця властивостей та якостей. Наприклад, під час проведення судово-медичних експертиз не встановлюється тривалість тяжіння до дитини як сексуального партнера, генези його розвитку та можливості психологічного лікування цієї парафілії. Через це неможливо встановити істинні детермінанти вчинення розбещення неповнолітніх, що надалі унеможливує процес розробки ефективних заходів запобігання цьому злочину. У зв'язку із цим пропонуємо внести такі доповнення до п.6.6 чинної Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень, затвердженої Наказом Міністерства юстиції України від 08.10.1998 р. №53/3: під час проведення психологічних експертиз обвинувачених та засуджених за злочини проти статевої свободи і статевої недоторканності осіб, які не досягли 16 років, необхідно додатково визначити перелік питань, які в обов'язковому порядку повинні з'ясовуватися у підекспертних та фіксуватися у висновках експертиз. До таких запитань належать: 1. Відомості щодо батьків підекспертного, його взаємовідносинах з ними, наявність у них хвороб або психічних відхилень, судимості тощо; 2. Чи були вчинені щодо підекспертних посягання сексуального характеру у дитинстві; 3. Тривалість статевого потягу до малолітніх/неповнолітніх; 4. Ймовірні причини цього статевого потягу.



Наступним напрямом спеціально-кримінологічного запобігання розбещенню неповнолітніх є його *відвернення*. Заходи відвернення вчинення розпусних дій мають два основні напрями впливу. По-перше, ці заходи можуть мати місце при виявленні осіб, схильних до аморальної поведінки, наявності психічних аномалій в межах осудності. Вагомого значення при цьому набуває діяльність органів і служб у справах дітей та дільничних офіцерів поліції, які повинні регулярно проводити перевірки проблемних сімей. До осіб з девіантною формою поведінки мають застосовуватися індивідуальна та групова психотерапевтична корекційна робота у формі психологічного, психіатричного та сексологічного лікування відповідними фахівцями. По-друге, відвернення злочинного посягання можливе у випадку виявлення осіб, які займаються злочинною діяльністю у вигляді організації та утримання місць розпусти, звідництва, проституції. Цей злочинний «бізнес», як правило, має тривалий характер із чітким розподілом ролей співучасників. Протидія правоохоронних органів у цьому випадку може здійснюватися у вигляді: патрулювання місць підвищеної криміногенності, обліку осіб, які звільнилися з місць позбавлення волі за вчинення аналогічних злочинів, опитуванні свідків, оперативному виявленні підозрілих осіб, відстеженні інтернет-пропозицій інтимного характеру, де пропонуються послуги неповнолітніх, публікуються їх фото тощо.

Ще одним напрямом спеціально-кримінологічного запобігання розбещенню неповнолітніх є його *припинення*, під яким розуміється сукупність видів діяльності, спрямованих на недопущення завершення розпочатого злочину шляхом розроблення і здійснення спеціальних заходів [16, с. 145]. Воно полягає в істотному обмеженні злочинних проявів або усуненні криміногенного чинника на мікрорівні [17, с. 155]. Цей напрям тісно пов'язаний з ефективністю роботи правоохоронних органів, зокрема дільничної та патрульної поліції. Останні повинні активно об'єднувати сили для роботи у, так званих, місцях ризику (території шкіл, дитячих садків, парках, скверах, лісопосадках, на вулицях у безлюдних місцях, біля водоймищ тощо). Про нагальну потребу посилення саме таких заходів свідчить те, що за даними нашого кримінологічного дослідження 39% випадків розбещення неповнолітніх було вчинено саме на безлюдних частинах вулиць, у під'їздах, на пустирях, на територіях дитячих садочків та шкіл. На місці вчинення злочину правоохоронними органами чи громадянами затримано 7,3% розбещувачів неповнолітніх. У 10,6% випадків про злочинні діяння правоохоронними органами було повідомлено особами, які стали свідками злочинного посягання (серед означених осіб були лісники, сусіди, власники нерухомості, працівники шкіл та дитячих садочків).

З наведеного можна зробити висновок, що досить ефективними запобіжними заходами припинення розпусних дій є діяльність громадських об'єднань та окремих фізичних осіб. Їх активна правозахисна позиція та практичні заходи сприяють виявленню злочинів, передбачених ст. 156 КК України, а отже, доречною б була практика матеріального заохочення таких осіб. Матеріальна зацікавленість здатна стимулювати громадян краще, ніж заклики до громадської свідомості. Сам факт публічної обіцянки винагороди сприятиме формуванню у населення рішучості до припинення суспільно небезпечних замахів на співгромадян і дітей зокрема. Крім того, допомога громадян сприятиме заощадженню часу, матеріальних та/або трудових ресурсів правоохоронних органів (розрахунок розмірів винагороди може обчислюватися виходячи з реальних витрат на проведення кожної конкретної акції) [18, с. 144].

Велику стурбованість викликає показник у 61% випадків розбещення неповнолітніх, які вчиняються у жилих приміщеннях квартир, приватних будинків, де застосування заходів припинення є обмеженим. Ці випадки мають найвищий ступінь латентності серед інших проявів розпусних дій. *Спеціально-кримінологічне запобігання невиявлених випадків* розбещення неповнолітніх реалізується, передусім, через оперативні заходи виявлення злочину в умовах неочевидності. До способів виявлення цього ганебного явища можна віднести: 1) встановлення відеоспостереження у найбільш криміногенних місцях будинків (під'їзди, підвал, горище) та місцях, де часто бувають діти; 2) опитування вихованців дитячих установ та оздоровчих таборів співробітниками органів нагляду за дітьми; 3) проведення психологічних консультацій й тестів працівниками установ закритого типу на предмет виявлення їх схильності до сексуальних збочень; 4) ведення електронних списків осіб, які відвідують зазначені установи; 5) підвищення професійного рівня співробітників правоохоронних органів стосовно специфіки проведення слідчих дій у справах про розбещення неповнолітніх; 6) проведення інформаційних бесід з населенням з метою встановлення довіри до правоохоронних органів; 7) пильне стеження за поведінкою дітей їх батьками та опікунами з метою виявлення відхилень поведінкових характеристик тощо.

Висновки. Таким чином, запропонована система спеціально-кримінологічних заходів запобігання розбещенню неповнолітніх спрямована на всебічну та комплексну превенцію цьому негативному явищу в суспільстві. Визначено, що найбільш ефективним та реальним напрямом спеціально-кримінологічного запобігання розбещенню неповнолітніх є кримінологічна профілактика. Основними напрямками такої діяльності є ефективна запобіжна діяльність уповноважених на це суб'єктів та соціальний захист дітей.



Список використаних джерел:

1. Голина В.В. Криминологическая профилактика, предотвращение и пресечение преступлений / В.В. Голина. – Киев : УМК ВО, 1989. – 72 с.
2. Алексеев А.И. Криминология : курс лекций / А.И. Алексеев. – 5-е изд., испр. и доп. – Москва : Щит-М, 2005. – 342 с.
3. Голина В.В. Спеціально-кримінологічне попередження злочинів (теорія і практика) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра юрид. наук : 12.00.08 / В.В. Голина. – Харків, 1994. – 45 с.
4. Голина В.В. Криминологическая профилактика, предотвращение и пресечение преступлений / В.В. Голина. – Киев : УМК ВО, 1989. – 72 с.
5. Питання діяльності органів опіки та піклування, пов'язаної із захистом прав дитини : постанова Каб. Міністрів України від 24 верес. 2008 р. № 866 // Офіційний вісник України. – 2008. – № 76. – Ст. 2561.
6. Положення про Національну поліцію : затв. постановою Каб. Міністрів України від 28 жовт. 2015 р. № 877 // Офіційний вісник України. – 2015. – № 89. – Ст. 2971.
7. Jacob Wetterling Crimes Against Children and Sexually Violent Offender Registration Program [Electronic resource] // National Alert Registry. – Electronic text data. – Access mode : http://www.registeredsexoffenders.net/Jacob_Wetterling_Act.html (date of the application: 12.05.2016). – Title screen.
8. Джужа О.М. Криминологія. Спеціалізований курс лекцій зі схемами (Загальна та Особлива частини) / О.М. Джужа, Є.М. Моїсєєв, В.В. Василевич ; за заг. ред. О.М. Джужа. – Київ : Атіка, 2001. – 368 с.
9. Положенням про службу дільничних інспекторів міліції в системі Міністерства внутрішніх справ України : затв. наказом М-ва внутр. справ України від 11 листоп. 2010 р. № 550 // Офіційний вісник України. – 2010. – № 95. – Ст. 3386.
10. Basic Principles of the use of restorative justice programmes in criminal matters, ECOSOC Res. 2000/14, U.N. Doc. E/2000/INF/2/Add.2 at 35 (2000) [Electronic resource] // UNICEF. Children's Rights & Emergency Relief Organization. – Electronic text data. – Access mode : www.unicef.org/rativejusticcriminalmatters.doc (date of the application: 12.05.2016). – Title screen.
11. Посібник з програм відновного правосуддя. Серія посібників з кримінального правосуддя. Українська версія видання надрукована за сприяння Дитячого фонду ООН (ЮНІСЕФ) в Україні [Електронний ресурс] / Упр. ООН з наркотиків та злочинності // Дитячий фонд ООН (ЮНІСЕФ). – Електрон. текст. дані. – Режим доступу : http://www.unicef.org/ukraine/ukr/1Uvenal_Const.indd.pdf (дата звернення: 12.05.2016). – Назва з екрана.
12. Cossins A. Restorative Justice and Child Sex Offences: The theory and the practice / A. Cossins // British Journal of Criminology. – 2008. – Vol. 48. – P. 359–378.
13. Restorative justice standards for sexual offending cases [Electronic resource] : published by the Ministry of Justice, June 2013 // Ministry of Justice Tahu o te Ture. – Electronic text data. – Access mode: <https://www.justice.govt.nz/assets/Documents/Publications/Restorative-justice-standards-for-sexual-offending-cases.pdf> (date of the application: 12.05.2016). – Title screen.
14. Про пробацію : Закон України від 5 лют. 2015 р. № 160-VIII // Відомості Верховної Ради України. – 2015. – № 13. – Ст. 93.
15. Голина В.В. Пути повышения предупредительного значения представлений следователя (криминологический аспект) / В.В. Голина // Проблемы социалистической законности : республик. междуведомств. науч. сб. – Харьков, 1986. – Вып. 17. – С. 74–78.
16. Криминологія : підручник / М-во освіти і науки України, Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого ; за ред. В.В. Голині, Б.М. Головкина. – Харків : Право, 2014. – 440 с.
17. Головкін Б.М. Сімейно-побутові конфлікти у системі детермінації умисних вбивств і тяжких тілесних ушкоджень : дис. канд. юрид. наук : 12.00.08 / Б.М. Головкін ; Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого. – Харків, 2002. – 218 с.
18. Валуйська М.Ю. Криминологічна характеристика особистості злочинців, що вчинили умисні вбивства при обтяжуючих обставинах : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / М.Ю. Валуйська ; Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого. – Харків, 2002. – 240 с.

